

NEMIS TILI NAZARIY FONETIKASI

Parpiyeva Diloru Murodjon qizi

Ergashboyeva Shahzoda Baxtiyorjon qizi

Abdullajonova Tursunoy Ixtiyorjon qizi

*Andijon davlat chet tillar instituti Filologiya va tillarni o'qitish
nemis tili yo'nalishi 301-guruh talabalari*

Annotasiya: Mazkur maqolada nemis tili nazariy fonetikasi asoslari yoritilgan. Unda nemis tilidagi unli va undosh tovushlar tizimi, ularning talaffuz xususiyatlari, intonatsiya va urg'u, tovush o'zgarishlari, transkripsiya va fonem tizimi haqida batafsil ma'lumot beriladi. Shuningdek, dialektik farqlar va ular talaffuzga ta'sir qilishi haqida ham izohlar keltirilgan. Maqola nemis tili fonetikasini nazariy jihatdan o'rganishga qaratilgan bo'lib, ushbu tilning fonetik tizimini tushunishga yordam beradi.

Kalit so'zlar: fonetika, semantik, Vokale, Konsonanten, diftong, urg'u, Nemis tili nazariy fonetikasi: Asosiy jihatlar va tavsif

Kirish.

Fonetika tilda tovushlar tizimini o'rganadigan fan hisoblanadi va nutq tovushlarini ularning hosil bo'lishi, talaffuzi hamda semantik xususiyatlari nuqtai nazaridan o'rganadi. Nemis tili fonetikasi esa bu tilning o'ziga xos tovush tizimi, talaffuz qoidalari, urg'u, intonatsiya va boshqa jihatlarini chuqur tahlil qilishni o'z ichiga oladi. Ushbu maqolada nemis tili fonetikasi asoslari va uning nazariy jihatlari yoritiladi. Nemis tilidagi tovushlar tizimi Nemis tilida tovushlar tizimi unli va undosh tovushlardan tashkil topgan bo'lib, ular tilning talaffuz va semantik xususiyatlarini shakllantiradi.

Unli tovushlar (Vokale)

Nemis tilida unli tovushlar qisqa va cho'ziq shakllarda keladi, va bu talaffuzdagi o'zgarishlar mazmunga ta'sir qilishi mumkin. Qisqa unli tovushlar: Bu tovushlar tez va qisqa talaffuz qilinadi. Masalan, "kann" (mumkin) so'zidagi "a" tovushi qisqa unli sifatida namoyon bo'ladi. Cho'ziq unli tovushlar: Uzoq davom etadigan va cho'ziq talaffuz qilinadigan tovushlar. Masalan, "Kahn" (qayiq) so'zidagi "a" tovushi cho'ziq unli sifatida talaffuz qilinadi. Bu farq, qisqa va cho'ziq unlilarning so'z ma'nosini o'zgartirishi sababli, fonetik jihatdan muhimdir.

Undosh tovushlar (Konsonanten) Nemis tilida undosh tovushlar bir necha toifaga bo'linadi: jarangli va jarangsiz tovushlar. Masalan, "b" va "p" tovushlari jarangli va jarangsiz bo'lib, ular talaffuz qoidalarga ko'ra farqlanadi.

Jarangli undoshlar: Tovush hosil qilganda ovoz bilan birgalikda chiqadigan undoshlar. Masalan, "d" va "g" tovushlari jarangli undosh tovushlar hisoblanadi. Jarangsiz undoshlar: Bu tovushlarda ovoz qismi deyarli yo'q va faqat havo oqimining hosil qilgan ovozi chiqadi. Masalan, "t" va "k" tovushlari jarangsiz tovushlar qatoriga kiradi.

Diftonglar. Nemis tilida diftonglar, ya'ni bir necha unlining birikmasi keng tarqalgan. Masalan, "au", "ei" va "eu" kabi tovushlar diftong hisoblanadi. Ular bir necha unlidan tashkil topgan bo'lsa-da, yagona tovush kabi talaffuz qilinadi. Nemis tilidagi intonatsiya va urg'u. Intonatsiya va urg'u nemis tili talaffuzining asosiy elementlaridan hisoblanadi. Bu elementlar so'zlar va gaplardagi ma'no ifodalarini kuchaytirishga xizmat qiladi.

So'z urg'usi: So'z ichidagi urg'u, odatda, birinchi bo'g'inga tushadi, ammo ayrim hollarda urg'u boshqa bo'g'inga ham tushishi mumkin. Gap urg'usi: Gapdagi asosiy ma'noni ifodalash uchun muhim bo'lgan so'zlarga urg'u beriladi. Bu, ayniqsa, nutqda muhim axborotni yetkazishda foydalaniladi. Tovush o'zgarishlari va assimilyatsiya

Nemis tilida tovushlar ba'zan qo'shni tovushlar ta'sirida o'zgarishi mumkin. Bu jarayon fonetik jihatdan assimilyatsiya deb ataladi va talaffuzda muhim ahamiyat kasb etadi. Jarangsizlanish: Masalan, "Abend" (kecha) so'zidagi "d" tovushi so'nggi o'rinda kelgani uchun jarangsizlanib "t" sifatida talaffuz qilinadi.

Assimilyatsiya: Qo'shni tovushlar bir-biriga moslashib, talaffuz jarayonida o'zgacha ohang hosil qilishi. Bu jarayon tilning fonetik go'zalligini va so'zlarni tezroq aytishga imkon beradi.

Transkripsiya va fonem tizimi. Nemis tilining tovushlari xalqaro fonetik alifbo (IPA) orqali transkripsiya qilinadi, bu esa so'zlarni talaffuz qilishda aniq ko'rsatmalar beradi. IPA transkripsiyasi: Bu tizim yordamida har bir tovush aniq belgilab ko'rsatiladi va so'zlarning talaffuzi osonlashadi. Fonemalar: Nemis tilida fonemalar so'zlarning ma'nosini farqlashda asosiy rol o'ynaydi. Masalan, "b" va "p" fonemalari farqlanishi bilan "Ball" (to'p) va "Pall" (qorong'i joy) so'zlari o'rtasida semantik farq yuzaga keladi. Nemis tilining dialektik xususiyatlari. Nemis tilida adabiy tildan tashqari, bir qancha dialektlar mavjud bo'lib, ular talaffuz va intonatsiya jihatidan farqlanadi.

Shimoliy va janubiy dialektlar: Shimoliy Germaniyada talaffuz nisbatan aniq va an'anaviy adabiy tilga yaqin. Janubiy dialektlarda esa cho'ziq tovushlar ko'proq va o'ziga xos talaffuz uslubi kuzatiladi. Alohida mintaqaviy farqlar: Bavariya, Shvabiya, Shveysariya kabi hududlarda talaffuz va tovush tizimi adabiy tildan keskin farq qiladi. Bu hududiy o'zgarishlar fonetik tahlil uchun alohida ahamiyatga ega.

Xulosa. Nemis tili nazariy fonetikasi tilda tovushlarning o'ziga xos xususiyatlarini, ularning qo'llanish qoidalari va talaffuz jihatlarini chuqur o'rganishni talab qiladi. Ushbu maqolada asosiy fonetik jihatlar ko'rib chiqildi, lekin bu mavzuda yana chuqur tahlil qilish uchun tilning boshqa ko'plab qoidalarini ham o'rganish kerak. Nemis tilining fonetikasi nafaqat tovush tizimi, balki bu tilning madaniy va dialektik boyligini ham o'zida aks ettiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Kohler, Klaus J. (1999). Einführung in die Phonetik des Deutschen. Berlin: Schmidt Verlag. Ushbu kitob nemis tilining fonetik tizimi, talaffuz qoidalari va tovush tizimini batafsil o'rganadi.
2. Mangold, Max (2005). Das Aussprachewörterbuch. Mannheim: Dudenverlag. Bu asar nemis tili talaffuz lug'ati bo'lib, turli tovushlarning talaffuziga oid ko'rsatmalar beradi va adabiy nemis tilining talaffuz standartlarini yoritadi.
3. Hall, Tracy Alan (2000). Phonologie: Eine Einführung. Berlin: de Gruyter. Nemis tili fonologiyasiga oid ushbu kitobda fonema tizimi, urg'u, intonatsiya va tovush o'zgarishlari haqida batafsil ma'lumotlar berilgan.
4. Brockhaus, Wiebke (1995). The Phonological Structure of the German Word. New York: Routledge. Bu asarda nemis tilidagi so'zlarning fonetik va fonologik xususiyatlari tahlil qilinadi.
5. Seiler, Guido (2005). Schwäbische Dialektphonologie. Tübingen: Niemeyer. Ushbu asar dialektik tafovutlar, xususan, Shvabiya dialektining fonetik xususiyatlariga oid qiziqarli ma'lumotlarni taqdim etadi.
6. Moulton, William G. (1962). The Sounds of English and German. Chicago: University of Chicago Press. Nemis va ingliz tillarining tovush tizimini solishtirgan holda o'rganuvchilar uchun qiyosiy fonetika bo'yicha muhim manba.
7. Jessen, Michael (1999). Phonetics and Phonology of Tense and Lax Obstruents in German. Amsterdam: John Benjamins Publishing. Bu asarda nemis tilidagi jarangli va jarangsiz undosh tovushlar haqida chuqur ma'lumot berilgan.